

Самостійник чи федераліст? Правда про Гетьмана Павла Скоропадського

Самовидаць

1935

САМОСТІЙНИК ЧИ ФЕДЕРАЛІСТ?

Правда про Гетьмана
Павла Скоропадського

Написав САМОВИДЕЦЬ

Видання Союзу Гетьманців Державників Америки
ШИКАґО, 1935

З друкарні СГД: 2406 W Chicago Avenue *(нерозбірливий текст)*

**ЙОГО СВІТЛІСТЬ
Я, В. ГЕТЬМАН ВСІЄЇ УКРАЇНИ
ПАВЛО СКОРОПАДСЬКИЙ**

Світлина В.К. 25.VI. 1918 в Києві
в городі Гетьманської резиденції

САМОСТІЙНИЙ ЧИ ФЕДЕРАЛІСТ?

ПРАВДА ПРО ГЕТЬМАНА ПАВЛА СКОРОПАДСЬКОГО

Всякому ясно, що краще бути сувереному самостійної української держави, чим підручним російського царя. Павло Скоропадський був і хоче бути гетьманом-монархом Самостійної України — а не підданим царя. Сорок п'ять-мільонова Україна сама по собі буде великою державою. Хиба божевільний заміняє достоїнство суверена Україна на чолобиття цареві у Москві.

ФЕДЕРАЦІЙНА ЗАЯВА З 14. ПАДОЛИСТА. 1918.

Але-ж — скаже неоден читач — гетьман-же зробив федерацію з Москвою! Се було 14-го падолиста 1918 року, коли покликаний гетьманом кабінет Гарбеля оголосив слідуочу програму:

- 1) Охорона української державности;
- 2) Федерація з Росією;
- 3) Скликання українського парламенту і
- 4) Земельна реформа на річ селян

Чи-ж не ясне, що гетьман федераліст?

Наведена заява безперечно федералістична, але вона і підчеркує на першому місці українську державність.

Чи ж не є то те саме, що заявляли нераз і не два Грушевський, Петлюра, Винниченко, [Микита Шаповал](#), Скрипник та ін. українські соціалісти всякої масти? Чи це не

стало те саме й трех універсалах Центральної Ради? Чи ж не заявляла Центральна Рада в 4-ім універсалі, що вона лиш "з жалем" розв'язує федерацію з Росією та лиш "примушення" проголошує самостійність України. Чи не поїхали були Грушевський і Вінниченко до Большевії — вже по упадку гетьмана і не упадку Директорії — щоб "співділати" а червоною Москвою на основі федерації?!

Чи не очевидне вже з того, що закиж федерації підноситься проти гетьмана нещиро, лукаво та по фарисейськ?

ПРИЧИНИ ЗАЯВИ З 14. ПАДОЛИСТА 1918

Коли маємо судити федераційну заяву гетьманського правителсьтва з 14 падолиста 1918 р., то треба взяти під уваг обставини, серед яких вона зродилась. А куди се обставини невимовно тяжкі. В останніх днях жовтня 1918 р. болгарська армія зложила зброю: Туреччина здалась! Антантська флота увійшла на Чорне Море. В Німеччині взбухла революція, Вслід за тим Австро-Угорщина розпалась. Не стало союзників України. Французька флота затопила або полонила українські воєнні кораблі та висадила в Одесі антантські війська. Німецькі та австрійські війська на Вкраїні зачали вертати домів або большевичитись. Жидівсько-російські большевики по містах України підняли голову, а большевицька армія з Московщини стала напирати на Харківщину. Україна найшлась у крайній небезпеці.

БОЖЕВІЛЬНЕ ПОВСТАННЯ.

Здоровий розум казав тоді усім Українцям об'єднатись та підперти гетьмана і його правительство — тим більше, що було се тоді ще самостійницьке правительство, зложене зі звисних українських патріотів, як Стебницький, Дорошенко, Леонтович, Лотоцький, Василенко, Славинський, Вязлів, Бутенко і т. п. Та замість зробити те, що зробили-би члени кожного іншого народу на світі, себто замість підперти те правительство в так грізній хвилі, українська соціалістична інтелігенція: ошаліла. Вона рішила зачати повстання проти гетьмана, щоби замість „буржуазного” гетьмана завести соціалістичне правління а замість приватної власности соціалізм. Було се очевидне божевілля та страшний злочин проти України. Зачинати горожанську війну в такій хвилі значило убити державність України. Та для українських соціалістів партійна їх справа стояла, видко, вище добра України.

ГРІХ СІЧОВИХ СТРІЛЬЦІВ.

На — жаль — молоді та недосвідчені в політиці С. Стрільці^[1] під командою Євгена Коновальця дались збаламутити українським соціалістам. Якби не те, Винниченко, Петлюра, Микиті Шаповал та ціла їх Директорія не мали-би ніякої оружної сили, з якою, зачати би повстання проти гетьмана. Отсей крок Січ. Стрільців був тим більше несподіваним для гетьмана, що він довіряв їм якраз тому, бо, се були Галичане, безумовні самостійники. Саме тому, що се були Січові Стрільці, чільне зерно самостійницької молодіжи, гетьман віддав під їх охорону Білу Церкву, де були головні воєнні магазини та арсенали України. Гетьман боявся дати сі

магазини під опіку Придніпрянських полків, бо вважав своїх власних Придніпрянців не так певними, як Січових Стрільців.

Та якраз отсі Січові Стрільці зрадили гетьмана в так тяжкій для України хвилі. Се їх тяжкий історичний гріх. Тому якраз їх провідники з Е. Коновальцем на чолі так лають гетьмана вже цілих 17 літ. Вони хочуть тею лайкою закрити свій тяжкий злочин перед очима українського загалу, що не знає як се все було. Вони вмовляють тому в український загал, що вони „мусіли” зробити повстання, бо гетьман „зрадив” Україну, бо він „зробив федерацію”.

Міжтим се все лукавство, дурення людей та перевертання правди горі дном!

ЩО РАНЬШЕ: ФЕДЕРАЦІЙНА ЗАЯВА ГЕТЬМАНА ЧИ ПОВСТАННЯ ДИРЕКТОРІЇ?

Противники гетьмана з табору соціалістів чи бувших соціалістів (т. зв. петлюрівців), як також поміж бувших провідників Січ. Стрільців (Коновалець та другі), повторюють на тисяч ладів, буцімто Січ. Стрільці і Директорія тому підняли повстання проти гетьмана, бо гетьман „зрадив” та „злучив Україну з Москвою”. Міжтим д-р Осип Назарук, що був учасником та свідком сих подій з падолиста 1918 року, саме, недавно оголосив свої спомини з тих подій, в яких виказує всю брехливість сего твердження, Д-р Назарук стверджує.

1) Що перше Директорія і Січ. Стрільці підняли

повстання, а вже аж потім гетьман покликав Кабінет Гербеля, котрий оголосив федерераційну заяву;

2) Що се сам д-р Назарук поміг соціялістам з Директорії перемовити Е. Коновальця і Січ. Стрільців, аби покинули гетьмана, признали Директорію і підняли повстання;

3) Що Директорія підняла повстання проти гетьмана не з національних причин, а лиш тому, бо гетьман був проти республіки і проти соціялізму;

та 4) **Що се сам д-р Назарук вставив у готовий уже маніфест Директорії зворот про те, що „гетьман зробив федерацію”, зразу-ж в сім маніфесті ніякої згадки про самостійність чи федерацію не було, бо Директорія не журилася тим, та дбала лиш за соціялізацію.**

Д-р Осип Назарук пише, що він сьогодні тяжко кається за сей промах. Дозрівши політично, він спізнав, якого лиха накоїло отее повстання та повалення гетьмана України. Але тоді— 1918 року— д-р Назарук ще сам був соціялістом та республіканцем а до того не знав обставин на великій Вкраїні, бо був там свіжим гостем. Він не знав ще тоді, як мало національно свідомим був нарід та інтелігенція на Вкраїні і думав, що там подібно, як у Галичині. Скоро одначе, вже за які тричотири місяці по вибуху повстання, коли большевики прогнали Директорію і займили Україну а українські соціялісти показали всю свою нездарність, д-р Назарук зрозумів свій промах.

ХТО ЗРАДИВ УКРАЇНУ?

Фактом є, що повстання зачате Директорією, рішене було українськими соціалістами в порозумінню з більшовиками Леніном, Чічеріном та Раковським), ще в вересні 1918 р. — отже майже два місяці „о иью вибуху та до т. зв. „федерації” гетьмана з неістнуючим царатом.

Признається до сего сам Володимир Винниченко у своїх споминах під титулом „Відродження Нації”. Винниченко пише, що він та інші укр. соціалісти заключили тайну умову з російськими більшовиками, щоби зняти повстання, скинути гетьмана, проголосити соціалістичну Україну та сфедерувати її з Советами себто з Москвою.

Се ствердив також прилюдно д-р Лонгин Цегелський, що був тоді послом до австрійського парламента у Відні. — Д-р Цегелський приїхав до Києва як делегат Укр.

Парламентарної Репрезентації в Австрії, щоби розглянути ситуацію та причинитись до вирівнання незгоди, між Гетьманом а укр. соціалістами. Іменно українські послы у Відні боялись — і справедливо — що отея незгода зруйнує молоду українську державу. Около 20 вересня 1918 р. українські соціалісти під проводом Винниченка закликали д-ра Цегелського на свою тайну нараду в будинку Укр. Клубу, взявши згори в д-ра Цегелського слово чести, що про сю нараду буде мовчати. На сій нараді — як д-р Цегелський засвідчає — говорено про повстання як про рішену вже справу. Д-р Цегелський остеріг тоді присутних у найбільш рішучих словах, щоби отсего повстання не зачинали, бо

зруйнують укр. державу. Але Винниченко і його товариші відкинули сю осторогу. Зв'язаний словом, д-р Цегелський мовчав тоді про сю нараду. Все-ж таки остеріг Гетьмана загально, що між опозицією кипить, що Центральні Держави зближаються до упадку та що треба скріпити становище Гетьмана а відібрати опозиції оружя, заповідаючи сейчас скликання Укр. Союму та земельний закон. Отее і зроблено згаденою вже в горі Гетьманською Грамотою з 22 жовтня 1918, а 24 жовтня 1918 покликано кабінет Стебницького з самих замаркованих Українців-патріотів. Але і се не спинило укр. соціялістів. Вони в 20 днів опісля таки зняли своє божевільне повстання.

Все те є найкращим доказом, що повстання Директорії приготовлено не з національних спонук, а з соціялістичних, з партійних. Та ще й приготовлено його в порозумінню з ворогами України, Се була очевидна державна зрада, за яку в інших народів виновників посилавсь на шибеницю та п'ятнується як зрадників. У нас інакше. У нас державні зрадники парадують перед нашим, політично невиробленим загалом як „борці за нарід”, як „вожди укр. революції”, як „народні провідники”, ще й кидають болотом клевети на правителя самостійної України, котру вони зраджували Москві.

Остане се також раз на все нестертвм історичним, фактом, що повстання соціялістичної Директорії при підмозі Січових Стрільців почалось дня 13 падолиста 1918 р., а гетьман покликав федераційне правительство аж після того, дня 14 падолиста 1918, Се повстання було останнім товчком, що

штовхнув гетьмана до сего кроку. Гетьман бачив, що все страчене, що його союзники-цар Вільгельм II і цар Франц — мусіли покинути Свої держави; що російські большевики пхаються на Україну, а французи опанували Одесу і ладяться до походу на Київ та що вкінці його найпевніше військо, Січові Стрільці, покинули його та перейшли до соціалістів.

В таких обставинах французи обіщували гетьману признання України за державу та прирікали воєнну поміч проти большевиків—але під услівям, що українська держава буде у федераційнім союзі з Росією, (очевидно інебольшевицькою). Гетьман бажав ратувати бодай державність України, коли вже неможливим було вдержатись 'цілком самостійним. Тому згодився на федераційну заяву.

ДІЙСНЕ ЗНАЧІННЯ ФЕДЕРАЦІНОЇ ЗАЯВИ.

В дійсности властиво ніякої федерації і не було. Була лиш заява правительства Гербе ля, що Україна бажає бути окремою державою у федерації з Росією. Розуміється: з Росією невольшевицькою а з царською. А що царської Росії тоді не було та і не знати було, чи скоро і чи взагалі вона настане, так і не було з ким федеруватися.

На те і числив гетьман. Згаданою заявою—значить: словами! — гетьман бажав заспокоїти французів та дістати їх признання і поміч (а тимсамим і признання та поміч держав побідної Антанти). Опісля вже, закріпивши Україну та зорганізувавши сильну укр. армію, можна-би було і сеї „заяви” відпекатися. Гетьман знав, що на величезні російські

простори треба-би хйба з мй Лйон доброї армйї, щоби дйїти до Москви та звалити большевиків. Він знав, що нй Францйя сеї армйї не дасть нй Украйна з рукава її не витрясе. Лйта вйзьме таку армйю сотворити. Гетьман отже з гори знав, що царат не скоро верне до Москви. Дятого він й знав, що „заява” правительства Гербеля се лиш пустй слова. Заки в Москві самй Росйяне звалили-би большевиків й привернули-би царя, Украйна вже так закрйпилабйся як держава сама в собй, що ввесь свйт мусйвбй її признати самостййною. Се був плян Гетьмана. Дальшй розвиток подйй у Москві та судьба „бйлих армйй” Денікйна й Врангеля показали, що гетьман вйрно оцйнював положення на Сходй Европй. Й сегодня ще не було-бй з ким „федеруватнся” та гетьманська Украйна вже давно була-бй признана „заборолом Европй проти большевиків” та самостййною.

ФРАНЦІЯ А РОСІЯ І УКРАЇНА.

Декому може дивним буде, дячого Французы наставали на „федерацйю” та готовй були признати Украйну за державу, але у федерацйї з Росйєю?.—Мйжтим дя всякого, хто розумйє мйжнародне право, се ясне. Францйя (та другй державй Антанти) були союзниками росййського царства. Як союзники, звязанй умовами з тим царством, вони не могли приложити руки до розбору його—бодай так довго, доки не стане ясним, що се царство пропало на все. З другого боку Францйя (й взагалй Антанта) бачили, що якось треба признати Украйну. Й знайшли вихйд з тої трудности.

В „Сводй Законів Росййської Имперйї” чорне на бйлим стоїть

„Указ” царя Алексія Михайловича Романова з 1654 року, що затверджує Переяславські Статті, котрими гетьман Богдан Хмельницький заключив федерацію з Москвою. Значить: Переяславська умова існувала правно даліше та була важна навіть по російським законам — хоч її Росія не виконувала. Сего якраз хопилась французи, розумуючи, що, признання Францією гетьманської України, остаючої у звязи з царатом, не є „розбором” Росії а лиш приверненням в життя Переяславського договору.

Виходить з того, що і французи не дуже то журились за дійсну цілість Росії, а шукали викруту, як їм признати українську державу. Що Антанта готова була признати Україну як державу „федеровану” з Росією, се ствердили скілька разів представники Антанти. Ствердив се також іменем Злучених Держав Америки секретар стану при Вилсоні Лансінг, (в 1920 році у Парижі), коли в него були б. посол австрійського парламенту і член західно-української Укр. Нац. Ради д-р Теофіл Окуневський та посол Укр. Нар. Републики гвід Петлюри) в Лондоні, Олександр Марголін, Якраз отее правне становище Антанти гетьман бажав визискати в сім тяжкім падолисті 1918 році. — На жаль, українська анархістична інтелігенція не дала йому скінчити його діла, але повалила і гетьмана і Україну — і себе самих...

ФЕДЕРАЦІЯ НА СЛОВАХ А НА ДІЛІ

Коли осьтак гетьман заявляв „федерацію” лиш на словах і то з мусу лишень^то натомість були в нас інші федералісти таки з засади, з переконання а до того федералісти на ділі.

Були ними якраз ті, що кричали та кричать ще до нині, що гетьман „федераліст” — себто українські соціалісти.

Звісно, що Українська Центральна Рада, котра складалась з самих соціалістів, вперто держалась федерації а так само обстоював її бл. п. Михайло Грушевський. Се було згідне з їх соціалістичною теорією „федерації робучого народу всего світу”. За сею теорією загубили вони здоровий розум. Самостійність України вважали вони „буржуазною вигадкою”, якої „робучому народові” не треба. Таких поглядів були тоді Винниченко, Микита Шаповал, Мартос, Петлюра, Грушевський і вся їх соціалістична причта. Навіть коли вони заключили союз з Німеччиною і Австро-Угорщиною, то і тоді ще лиш „з жалем” проголошували самостійність.

Чиж опісля знов не годились Винниченко і Грушевський на дійсну таки федерацію (не лиш на словах!), коли порозумілись з Леніном і Раковським та поїхали на Україну { 1921 р.},будувати радянську Україну у союзі радянських республік“ — себто просто кажучи у федерації з Москвою?.. Що правда, Винниченко скоро повернув назад та живе тепер коло Парижа. Побачив, що його не думають зробити головою радянської України та завчасу „вицофався”, Але ані словом не осудив федерації ні большевиків та мовчить до сьогодні про самостійність. А проф. Грушевський так і пропав у „сфедерованім” раю.

На жаль — за Винниченком і Грушевським тисячі укр. інтелігентів-емігрантів поїхали „федеруватись” з „червоними

товаришами”. Сьогодні вони — як не пособачились — то або на другім світі або на Соловках чи де в Сибірі на заслання або в тюрмах.

Ба, навіть на вигнання в Європі українська соціалістична демократія хоріє ще на „федерацію” чи на „союз” з Москвою.

Чиж не проголошували потреби „Союза Сходу Європи” небіщик Микита Шаповал, Григоріїв та інші укр. соціалісти-революціонери тому кілька літ у Празі?..

Гетьман заявляв „федерацію” з мусу та з політичної хитрости; українські соціалісти з засади та з переконання, по щирости — прямо: з політичної глупоти. Сьогодні-ж вони та їх одностудці мають чого лаяти гетьмана за...федерацію!

ГЕТЬМАН ЯК САМОСТІЙНИК.

Дійсні погляди та цілі гетьмана Павла Скоропадського належить виводити з його врочистих заяв, з його державних актів та з цілої його діяльності. Наведемо лиш, що головне

1) Коли гетьман Скоропадський був ще командуючим генералом б. царської а вже розпадаючої армії, 1917 року, він сотворив „1-ий український корпус” та запрягав його на укр. прапор і на вірність Укр. Центральній Раді та піддав його українському правительству (хоч і соціалістичному!)

2) Коли гетьман Скоропадський дня 29 квітня 1918 обнимав власть, прийняв титул „гетьмана всієї України“ — чим зазначив своє загальноукраїнське соборництво.

3) В Грамоті з 22 жовтня 1918 гетьман вичисляє, що зроблено для закріплення Нашої Держави як самостійної і незалежної держави”. Гетьман каже в сій Грамоті, що „стоючи на ґрунті незалежності Української Держави він сподівається „признання суверенітету Нашого й іншими державами”. Гетьман вичисляє закони, які видано „для закріплення державности України та заявляє, що організуєсь укр. армію і флоту для оборони укр. самостійности. Чи можна ясійше ще зазначити ідею самостійної України?..

4) Ставши гетьманом, Павло Скоропадський доручив сформування кабінету міністрів звісному українському вченому і старому членови „Української Громади”, Миколі Василенкови. Проф. Василенко звернувся до лідерів українських партій, щоби вони увійшли в сей кабінет. Будучи соціялістами та републиканцями-демократами, вони не згодились належати до гетьманського кабінету, а опісля лаяли гетьмана, що в него реакційний” кабінет. Отсей „реакційний” (а в дійсности дуже діловий та прогресивний) кабінет склався під головством Федора Лизогуба, звісного укр. діяча і голови полтавського земства, котрого заходом ще за царських часів здвигнено пам'ятник Котляревському у Полтаві, дано почин до пам'ятника Шевченка у Києві та до акції за укр. школою на Вкраїні. Але Лизогуб не був соціялістом і тому його заслужений та вельми діяльний кабінет пятновано як „реакційний”. По кабінеті Лизогуба прийшов кабінет Стебницького, старого члена „Укр. Громади”, зложений з самих звісних укр. патріотів. Та мимо того укр. соціялісти, а за ними всякі політичні баламути брешуть, що правління Гетьмана було „російське”.

5) Гетьман Скоропадський подбав о затвердження самостійности України Німеччиною, Туреччиною, Болгарією, Финляндією) і Швейцарією. Мала затвердити її і Австро-Угорщина, але тимчасом розпалась. Чи „федераліст” дбав-би о визнання України другими державами..

6) Гетьман заходився, щоби прилучити до України Кубанщину, Крим і Бессарабію. Крим таки і прилучив, а Кубанщину був-би прилучив, якби не те, що повстання повалило його.

7) Гетьман відобрав від Німців українську флоту та переломив опір Німців, щоби організувати укр. армію. Розписав набір рекрутів до укр. армії на падолист 1918 р. — але божевільне повстання перебило се.

8) Дня 10 червня 1918 гетьман явився в Українськiм Клубі і виголосив до зібраних українських патріотів промову, в якій сказав, що він „доложить усіх сил, щоби закріпити самостійність України.

9) Дня 29 червня 1918 Гетьман у відповіді на привіт делегації укр. народних учителів заявив, що, „ 250 літ життя України з Москвою були тяжким ярмом національної неволі українського народу”. Він сказав палко: „Не про себе турбуюсь, а тільки про те, щоби жила вільна й незалежна, самостійна Україна”, я скінчив окликом: „Єдиній, незалежній, вільній Україні слава!”

10) Дня 6 липня 1918 р. на Укр. Церковнім Соборі Гетьман

рішучо заявився за самостійности укр. прав, церкви та сказав: „Розквіт національного духовенства се розквіт вільної української Держави”.

11) Кабінет Лизогуба видав дня 10 мая 1918 р. заяву, котрою п'ятнував як нечесну брехню чутки, б'вцїм-то правительство Гетьмана є вороже самостійній Україні. В сій заяві сказано: Гетьман це втілення в історичній, національно-українській формі ідеї незалежної та вольної України.

12) Берлінська газета „Берлінер Тагеблят” оповістив розмову свого кореспондента, д-ра Ледерера, з Гетьманом, де Гетьман каже. „Я є Українець з роду і з переконання та бажаю закріпити самостійність України.

13) Коли Гетьман відвідав німецького цїсаря Вільгельма II. цїсар заявив при бенкеті, що пє на розвій „самостійної української держави під кермою Гетьмана”, на що Гетьман відповів по українські, що він іменем України дякує цїсареві за сі слова та за те, що Німеччина помогла Україні до нового державного життя!

ЧИ ТРЕБА ЩЕ ДОКАЗІВ?

Таких заяв і актів, в яких Гетьман заявляє себе українським самостійником, було безліч. Ввесь час свого правління він будував самостійну українську державу. По сім всім ми маємо судити Гетьмана, а не по одноразовій та вимушеній заяві з 14 падолиста 1918 р., котра була лиш політичною хитростю супроти французів.

Та наші нерозумні люде вірять клеветникам, ще й таким, що самі постійно „федерувались”. Не треба казати, яка шкода може вийти з того, коли прийде хвиля відбудови української держави.

Тому пора клеветникам спам'ятатись та заперестати отою злочинну роботу. Бо пора се послідня є!..

Printed in U. S. A.

Примітки

1. ↑ „Українських Січових Стрільців” (УСС) треба відрізнити від „Січових Стрільців” (СС). — У. С. С. були у формовані в Галичині з вибухом світової війни 1914 р. та боролись по боці Австрії проти Росії в імя визволу України та утворення української держави. В р. 1918 вони були зародком Галицької Української Армії. Натомісьць „Січові Стрільці” сформувались у Києві 1917 року з тих У С. С-ів та інших молодих Галичан, що були в російськiм полоні. їх комендантом став Євген Коновалець, якому тоді було 25 літ віку. Вони служили як гвардія Укр. Центр. Ради, опісля Гетьмана, дальше Директорії а вкінци от. Петлюри. Коли (по мирі в Ризі) Польща розоружила армію Петлюри, то і Січові Стрільці були розоружені, а полк. Коновалець виїхав з Польщі в за границю.

About this digital edition

This e-book comes from the online library [Wikisource](#)^[1]. This multilingual digital library, built by volunteers, is committed to developing a free accessible collection of publications of every kind: novels, poems, magazines, letters...

We distribute our books for free, starting from works not copyrighted or published under a free license. You are free to use our e-books for any purpose (including commercial exploitation), under the terms of the [Creative Commons Attribution-ShareAlike 3.0 Unported](#)^[2] license or, at your choice, those of the [GNU FDL](#)^[3].

Wikisource is constantly looking for new members. During the realization of this book, it's possible that we made some errors. You can report them at [this page](#)^[4].

The following users contributed to this book:

- Arxivist
- Alex Tora
- File Upload Bot (Magnus Manske)

1. [↑ http://wikisource.org](http://wikisource.org)

2. [↑ http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0](http://www.creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0)

3. [↑](http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html) <http://www.gnu.org/copyleft/fdl.html>
4. [↑](http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium) <http://wikisource.org/wiki/Wikisource:Scriptorium>